

KLIMATSKE PROMJENE, ENERGIJA I OKOLIŠ

KLIMATSKE OPASNOSTI I ŽELJA ZA PROMJENOM: HRVATSKA PERSPEKTIVA

Analiza FES SINUS temeljena
na izvještaju za Hrvatsku

Branko Ančić
Svibanj 2024.

Ekstremne vremenske nepogode, nestašica vode i izumiranja vrsta glavni su strahovi hrvatskih građana od klimatskih promjena.

Danas 65 % hrvatskih građana smatra da svojim ponašanjem može značajno pridonijeti zaštiti okoliša.

Građani očekuju Vladinu potporu energetske inicijativama zajednice, a više od 90 % ispitanika može zamisliti sebe u aktivnom sudjelovanju u stvaranju vlastite energije.

Sadržaj

ZELENE PRAZNINE: HRVATSKI GOSPODARSKI FOKUS SPRAM OKOLIŠNIH MRTVIH TOČKI	5
JE LI OPĆA POPULACIJA U HRVATSKOJ ZAINTERESIRANA ZA PITANJA KLIMATSKIH PROMJENA?	6
ŽELE LI HRVATSKI GRAĐANI MIJENJATI SVOJE NAVIKE I JESU LI VOLJNI PROMIJENITI SE?	7
POLITIČKA EKONOMIJA KLIMATSKIH PROMJENA U HRVATSKOJ	8
DRUŠTVENE SKUPINE OTVORENE PROMJENAMA	10
PREPORUKE MOGUĆIH POLITIKA	11

ZELENE PRAZINE: HRVATSKI GOSPODARSKI FOKUS SPRAM OKOLIŠNIH MRTVIH TOČKI

Tranzicijski proces 1990-ih podrazumijevao je značajne promjene društvenog konteksta, uključujući porast društvenih nejednakosti i štetnih posljedica rata (rast nezaposlenosti, osiromašenje, dominantnu nacionalističku retoriku u javnom diskursu). Jedna od najznačajnijih strukturnih promjena unutar procesa postsocijalističke tranzicije bila je intenzivna deindustrijalizacija (potpuni kolaps industrije), koja je dovela do visoke stope nezaposlenosti, porasta nejednakosti i siromaštva te depopulacije ruralnih područja, što je pak dovelo do povećanja ukupne kvalitete zraka i vode (Domazet i Ančić 2019). Pad industrijske proizvodnje, što uključuje proizvodnju hrane za tržište bivše Jugoslavije, i pad u turističkoj industriji i izvozu doveli su do deagrarizacije. Taj je kolaps zahvatio i konkurentna obiteljska gospodarstva, što je rezultiralo povećanom urbanom proletarizacijom, uz pomak prema zapošljavanju unutar turističkog sektora i državne uprave (Ančić, Domazet i Župarić-Iljić 2019). Hrvatsko gospodarstvo uvelike ovisi o turističkom sektoru, koji čini 20 % BDP-a zemlje, i predstavlja njegovu najproduktivniju granu. Posljedično tome, gospodarska je stabilnost Hrvatske u znatnoj opasnosti od posljedica klimatskih promjena. Kako ekstremne vremenske prilike postaju sve češće, obalna erozija prijeti ključnim turističkim destinacijama, a promjene u temperaturnim obrascima mogle bi poremetiti sezonske turističke tokove. Sve ekstremniji vremenski obrasci, uključujući dugotrajne suše i rastuće temperature, povećavaju prijetnju od šumskih požara, koji su izravni rizik za prirodne krajolike i turističku infrastrukturu. Štoviše, promjene u količinama oborina mogu pogoršati problem nedostatka vode i tako dodatno dovesti u pitanje održivost turizma i drugih sektora koji ovise o prirodnim resursima. S deindustrijaliziranim gospodarstvom koje uvelike ovisi o prirodnim resursima te je osjetljivo na degradaciju okoliša i utjecaje klimatskih promjena, Hrvatska se suočava sa značajnim izazovima. Uz smanjenje industrijske aktivnosti, ovisnost nacije o prirodnim dobrima postaje sve izraženija, što povećava rizik od šteta u okolišu i poremećaja povezanih s klimatskim uvjetima. Ova ranjivost prožima različite sektore - poljoprivreda je pogođena nepredvidivim vremenskim obrascima te povećanom izloženosti prirodnim katastrofama poput poplava i šumskih požara, koje utječu i na ostale sektore. U konačnici, sve to predstavlja prijetnju gospodarskoj stabilnosti Hrvatske.

U istraživanjima koja se provode unutar društvenih znanosti ponekad se ispituje kako građani gledaju na najvažnija društvena pitanja i probleme, pri čemu je zanimljivo vidjeti koliko će prednost na popisu najvažnijih socioekonomskih problema dati okolišnim pitanjima. To se razlikuje od društva do društva i uglavnom je oblikovano individualnih iskustvima i perspektivama s jedne strane te temama koje dominiraju u medijima i u javnoj sferi s druge strane. U

Hrvatskoj građani prednost najčešće daju gospodarskim temama, problemima u zdravstvenom sustavu te problemima vezanim uz porast korupcije. Na okoliš se već neko vrijeme gleda kao na manje važnu temu za hrvatsko društvo. Primjerice, analizom modula Okoliš, koji je jedna od istraživačkih tema u okviru International Social Survey Programme (ISSP), ispitanici iz Hrvatske 2011. godine daju prednost ekonomskim temama u odnosu na pitanja ograničavanja i smanjivanja ekološkog otiska ili samog okoliša. (Ančić i Domazet 2013). U istraživanju ponovljenom deset godina kasnije distribucija odgovora slična je. Ispitanici kao prioritete u hrvatskom društvu ističu gospodarska pitanja i pitanja siromaštva, dok temu okoliša ne doživljavaju važnom u odnosu na neke druge teme. To je, među ostalim, vidljivo iz pada okoliša za jedno mjesto na listi najvažnijih društvenih problema u Hrvatskoj u odnosu na 2011. godinu. Na okoliš se, isto kao i na pitanja terorizma i migracija, gleda kao na najmanje važan problem (Cik 2021). Sličan nalaz, ali s više nijansi zbog različitih korištenih pokazatelja istraživanja, može se pronaći i u studiji FES SINUS. Ispitanici pitanja kao što su zdravstvo i socijalna skrb, vladavina prava i borba protiv korupcije, inflacija i pad kupovne moći, ponuda radnih mjesta i poštene plaće ističu kao teme koje bi trebale biti u fokusu političara (vidi grafikon 1). Pitanja zaštite okoliša, prirode i klime, pitanja sigurne opskrbe energijom i pristupačne cijene energije po interesu stoje uz pitanja kriminala i unutarnje sigurnosti te su kao takva od umjerenog interesa šire javnosti. Međutim, **ona su smatrana važnijima od pitanja kao što su adekvatan i pristupačan životni prostor, migracija i integracija imigranata, mirovna politika i stabilni odnosi s drugim zemljama ili, kad smo već kod toga, digitalizacija**, koja je najniže rangirana. **Premda ispitanici u Hrvatskoj ne daju prioritet pitanjima zaštite okoliša, važno je napomenuti kako to ne podrazumijeva nedostatak relevantnosti tih problema u javnosti. U široj javnoj sferi ekološka i klimatska pitanja nisu u tolikoj mjeri jasno artikulirana kao nacionalni problemi u Hrvatskoj.** Unatoč povećanoj medijskoj pokrivenosti klimatskih pitanja posljednjih godina, te se rasprave uglavnom odvijaju u kontekstu globalnih klimatskih izazova. Primjetan je nedostatak lokaliziranog okvira i narativa, a ova pitanja rijetko sa sobom nose osjećaj hitnosti ili važnosti unutar javnog diskursa na nacionalnoj razini.

Prema definiciji, politika zaštite okoliša uključuje rješavanje pitanja kao što su onečišćenje zraka i vode, upravljanje otpadom, upravljanje ekosustavima, zaštita biološke raznolikosti, očuvanje prirodnih resursa, zaštita divljih životinja i upravljanje resursima za buduće generacije. Međutim, hrvatski ispitanici ne prepoznaju sva područja politike kao jednako relevantna. Trima glavnim područjima politike zaštite okoliša, u kontekstu percipirane važnosti, smatraju se onečišćenje vode (kvaliteta vode), onečišćenje zraka (kvaliteta zraka) te otpad iz okoliša i životnog okoliša. Oni se često nazivaju „klasičnim opasnostima“ za okoliš ili tradicionalnim problemima povezanim s industrijom, poljoprivredom i prometom. U manjoj mjeri ispitanici pridaju

važnost segmentima koji su poznati kao „globalni ekološki problemi“, a to su, u smislu važnosti za područja djelovanja politike zaštite okoliša, klimatske promjene i emisije štetne za klimu, stanje šuma, stanje oceana te izumiranje vrsta u životinjskom i biljnom svijetu. Time se ističe imperativ za učinkovitije artikulacije globalnih ekoloških problema u javnoj sferi i nužnost da se kroz različite kampanje, uključujući i one političke, potakne veća svijest hrvatskih građana o socioekološkim izazovima koji su pred njima.

JE LI OPĆA POPULACIJA U HRVATSKOJ ZAINTERESIRANA ZA PITANJA KLIMATSKIH PROMJENA?

Detaljnije istraživanje stavova i uvjerenja javnosti o pitanjima zaštite okoliša pokazuje da su hrvatski građani općenito zabrinuti i zainteresirani za pitanja socioekološke krize. U kojoj mjeri oni prepoznaju klimatske promjene kao važnu temu za Hrvatsku već je istraživano prije desetak godina na nacionalnoj razini i uspoređeno s europskom (Ančić, Puđak i Domazet 2016; Domazet, Ančić i Brajdić Vuković 2014). U 2013. godini na sličnom je pokazatelju s ljestvicom odgovora od 10 stupnjeva (1 = uopće nevažan problem – 10 = izuzetno važan problem) hrvatski građanin dobio ocjenu 6,9. Kumulativno gledano, oko 70 % ispitanika prepoznaje klimatske promjene kao ozbiljan problem (odabir na ljestvici između 6 i 10). Podaci Eurobarometra o klimatskim promjenama iz 2011. godine pokazuju da je srednja vrijednost na razini svih država članica Europske unije 7,4, dok je najniža vrijednost zabilježena u Estoniji (6,1), a najviša na Cipru (8,9) (Ančić i sur. 2016). **Studija FES SINUS jasno pokazuje da je prepoznavanje klimatskih promjena kao važne teme u porastu, a trenutačna srednja vrijednost od 7,6 sugerira da šira javnost teži percepciji klimatskih promjena kao značajnog problema (vidi grafikon 2).** To govori kako ljudi koji žive u Hrvatskoj znaju prepoznati važnost klimatskih promjena, a **gotovo 80 % njih izražava strah što se tiče njihovih posljedica.** Prepoznavanje važnosti klimatskih promjena i osjećaj straha od njihovih posljedica izazivaju pesimističan pogled na stanje kod većine ispitanika (oko 60 %). Umjesto na usredotočenost na zaštitu klime (orijentacija na ublažavanje posljedica klimatskih promjena), oni vjeruju da je mudrije usredotočiti se na prilagodbu posljedicama klimatskih promjena (orijentacija na prilagodbu posljedicama klimatskih promjena). Također, sličan postotak smatra da mnoge stvari u vezi s posljedicama klimatskih promjena nisu preuveličane.

Desetogodišnje istraživanje gledišta hrvatskih građana o klimatskim promjenama naglašava rastuću zabrinutost, pri čemu gotovo 80 % ljudi izražava strah od njihovih posljedica. Ovo nijansirano razumijevanje stavova javnosti utire put istraživanju socioekoloških uvjerenja i njihovih utjecaja na politike zaštite okoliša. Jedan od obrazaca spomenutih u prethodnom odlomku ponavlja se još jednom

kada su u pitanju stavovi o klimatskim promjenama. Iako velika većina hrvatskih građana prepoznaje klimatske promjene kao problem i gaji strah od njihovih posljedica, velika većina njih također smatra da u Hrvatskoj postoje veći problemi od klimatskih promjena (75 %). U Hrvatskoj smo svjedočili ozbiljnim incidentima povezanih s klimatskim promjenama, poput velike poplave 2014. godine koja je osim Hrvatske pogodila i osam zemalja srednje i jugoistočne Europe. Premda među donositeljima odluka postoji svijest da se utjecaj klimatskih promjena može vidjeti u obliku sve intenzivnijih i češćih klimatskih ekstrema, jasno je da nedostaje osjećaj hitnosti što se tiče razvoja i primjene strategija prilagodbe (Puđak 2019). Sličan obrazac može se uočiti i nakon velikog nevremena u Zagrebu u ljeto 2023. godine. Dok su u javnom prostoru neki političari i relevantni stručnjaci pokušali istaknuti stvarnu opasnost koju klimatske promjene predstavljaju za materijalne i društvene strukture – ilustriranu rekordnom snagom vjetera i materijalnom štetom koju je prouzročila velika zagrebačka oluja, uključujući i ljudske uzročnosti – mediji to nisu uspjeli vidjeti kao relevantan razlog za zabrinutost. **Sve u svemu, razlika između javnog mnijenja koje klimatske promjene prepoznaje kao strašnu i ozbiljnu opasnost te nedovoljne artikulacije pitanja klimatskih promjena u javnom prostoru naglašava rješavanja ovog jaza kao imperativ.** Rješavanje ovog jaza zahtijeva suradnju između političkih stranaka i stručnjaka za klimatske promjene, koji bi trebali artikulirati jasan narativ o posljedicama klimatskih promjena u kontekstu Hrvatske. Zbog neučestalosti ekstremnih događaja s teškim materijalnim posljedicama koji se izravno pripisuju klimatskim promjenama te neobjavljivanja incidenata izravno povezanih s klimatskim promjenama većina hrvatskog društva vjerojatno će i dalje doživljavati klimatske promjene kao manje važnu temu u usporedbi s gospodarskim i općepolitičkim pitanjima koja su relevantna za hrvatski kontekst. Štoviše, neće vidjeti povezanost problema klimatskih promjena s onim gospodarskim. Ipak, ljudi će nastaviti izražavati zabrinutost i strah zbog klimatskih promjena.

Što se tiče straha od konkretnih posljedica klimatskih promjena, važno je istaknuti da hrvatski građani prvenstveno izražavaju zabrinutost zbog porasta ekstremnih vremenskih nepogoda (64 %), nestašice vode u svakodnevnom životu (56 %) te izumiranja životinjskih i biljnih vrsta (50 %). U manjoj se mjeri strahuje (oko 40 %) od vojnih sukoba zbog sirovina i vode, narušavanja zdravlja i kvalitete života, šumskih požara i sušenja šumskih stabala, porasta humanitarnih kriza i širenja (novih) bolesti. Zanimljivo je da su gospodarske štete i povećana imigracija strahovi koji manje prevladavaju među ispitanicima, što vjerojatno treba pripisati činjenici da te posljedice nisu bile u širem spektru vidljive ili prisutne u Hrvatskoj, što za posljedicu ima ovakvu percepciju javnosti i razinu zabrinutosti. Iz ovoga možemo zaključiti kako su **specifični strahovi hrvatskih građana od klimatskih promjena usmjereni prema opipljivim i neposrednim utjecajima, poput ekstremnih vremenskih nepogoda, nestašice vode i izumiranja**

vrsta. Izražene niže razine zabrinutosti u vezi s vojnim sukobima, pogoršanjem zdravlja, šumskim požarima, humanitarnim krizama i širenjem bolesti sugeriraju nijansiranu percepciju rizika od klimatskih promjena. Općenito, rezultati naglašavaju važnost lokalnih iskustava u oblikovanju percepcije javnosti o utjecajima klimatskih promjena.

ŽELE LI HRVATSKI GRAĐANI MIJENJATI SVOJE NAVIKE I JESU LI VOLJNI PROMIJENITI SE?

Razina brige za okoliš u društvu utječe na ekološko ponašanje stanovništva, stoga je održavanje ili čak povećanje brige za okoliš važna komponenta u zaštiti okoliša (Domazet et al. 2014). Iz prethodnog odlomka vidljivo je da su hrvatski građani zabrinuti i uplašeni zbog posljedica klimatskih promjena. Pitanje koje proizlazi iz ovoga jest koja bi bila prekretnica društva ili prag aktivacije da bi stanovništvo počelo demokratski podržavati radikalne korake kako bi se izbjegao opasan kolaps biofizičkih sustava planeta Zemlje? Stoga je poučno sagledati kako građani vide vlastitu ulogu i odgovornost u potencijalnoj društvenoj i gospodarskoj transformaciji.

Kao prvo, velika većina građana u Hrvatskoj (80 % ili više) tvrdi kako je spremna učiniti više za zaštitu okoliša te bi radi toga bila spremna promijeniti način života, iako se u jednakoj mjeri boje da će za potrebnu fundamentalnu promjenu u načinu života i poslovanja morati platiti visoku cijenu. Na istoj razini ocjenjuju da su mjere zaštite klime i okoliša socijalno nepravedne jer posebice opterećuju osobe s niskim primanjima. U skladu s tim bilježe se složeni i podvojeni osjećaji među građanima u Hrvatskoj u pogledu zaštite okoliša. Valja naglasiti spremnost doprinosu i promjeni načina života u korist okoliša, no postoji značajna razina zabrinutosti zbog mogućih šteta na osobnoj razini povezanih s fundamentalnim promjenama. Prepoznavanje zabrinutosti u vezi s društvenom pravednošću produbljuje razumijevanje društvene nejednakosti i njezine uloge u potrebnim društvenim promjenama, naglašavajući potrebu za politikama koje uzimaju u obzir utjecaj promjena na osobe s niskim primanjima. Ovo dodatno potkrepljuje činjenica da 60 % ispitanika tvrdi kako nema financijskih sredstava da nešto učini za zaštitu klime, dok je 48 % ispitanika spremno učiniti nešto za zaštitu okoliša ako to ne utječe na njihov životni standard. U raspravama često postoji usporedba između spoznaje da je promjena nužna i percipiranih ograničenja u djelovanju zbog udobnosti koju pruža trenutačni životni standard. Iako je teškoća očita, važno je priznati da ne uživaju svi u bogatstvu i visokoj kvaliteti života. Nekim pojedincima snižavanje životnog standarda nije održiva opcija. Spremnost žrtvovanja materijalnih uvjeta života zarad očuvanja okoliša korelira s razinom bogatstva u društvu (Domazet i Ančić 2017). Stoga ovo gledište treba uzeti u obzir prilikom rasprava o dvojbi

između spremnosti na promjene i očuvanja životnog standarda.

Općenito govoreći, **većina građana u Hrvatskoj vjeruje kako može igrati proaktivnu ulogu u zaštiti klime bez čekanja da im se ostali pridruže (64 %), smatra da svojim ponašanjem može značajno pridonijeti zaštiti okoliša (65 %) te da joj nije teško promijeniti život kako bi postao ekološki i klimatski prihvatljiv (67 %) (vidi grafikon 3).** Više od 80 % ispitanika ne bi se složilo sa sljedećom izjavom: Ne vidim smisao mijenjanja svojeg ponašanja danas zbog nečega što bi se moglo dogoditi u budućnosti. To implicira da postoji značajan osjećaj osobne odgovornosti i osjećaj za važnost djelovanja među općom populacijom. To upućuje i na obećavajuću razinu ekološke svijesti među građanima u Hrvatskoj, pri čemu većina izražava vjeru u svoju sposobnost aktivnog doprinosa zaštiti klime i spremnost za usvajanje održivih praksi u svakodnevnom životu. Može se primijetiti i optimizam u pogledu utjecaja ponašanja pojedinca, što znači i postojanje prijemčive publike za inicijative koje promiču ekološki prihvatljive stilove života. Također, veliko je neslaganje ispitanika s izjavom koja naglašava posljedice klimatskih promjena. To podcrtava važnost isticanja neposrednih koristi za okoliš kako bi se stanovništvo uključilo u dugoročne napore za postizanje održivosti.

Uz procjenu vlastite odgovornosti i potencijala za promjenu, koji je među hrvatskim građanima izrazito visok u pogledu spremnosti i volje, od sudionika se tražilo da izraze svoje stavove o općim društvenim promjenama. Rezultati upućuju na značajnu razinu podrške promjenama, pri čemu je 48 % ispitanika odabralo „apsolutno da“, a 45 % „prilično da“ na pitanje o potrebi temeljne promjene u našem načinu života i poslovanja. Samo 6 % se odlučilo za „baš i ne“ (5 %) ili „uopće ne“ (1 %) kao odgovore na ovo pitanje. U predviđanju fundamentalnih promjena, ispitanici vide Vladu kao primarnog aktera koji može najviše pridonijeti rješavanju klimatske i ekološke krize (61 %). Europska unija odabrana je kao drugi najutjecajniji entitet (51 %). Na trećem mjestu ispitanici prepoznaju vlastitu ulogu, opredjeljujući se za odgovor „građani u lokalnoj zajednici“ (41 %). U manjoj mjeri biraju razinu lokalne samouprave (34 %). Niže su rangirane znanstvena zajednica (9 %) i sindikati (2 %), slično kao i političari (12 %). Sve u svemu, na temelju izbora aktera s najvećim potencijalom za rješavanje klimatske i ekološke krize, vidljivo je da ispitanici očekuju strukturne promjene i pozivaju se na one aktere koji su ključni nositelji društvene strukture. Do sada je većina ispitanika (u rasponu od 57 % do 88 %) ocijenila kako svi navedeni akteri premalo rade na rješavanju problema klimatskih promjena. Ipak, postoji određeno zadovoljstvo radnjama koje poduzimaju pojedini akteri, posebice nevladine organizacije (31 %) i Europska unija (20 %), za koje se smatra da u određenoj mjeri čine dovoljno u rješavanju pitanja klimatskih promjena. Zanimljivo je da, unatoč tome što se najviše očekuje od Vlade kao ključnog aktera u rješavanju ekoloških i klimatskih kriza, velika većina ispitanika njezine napore smatra

e strukture. Do sada je većina ispitanika (u rasponu od 57 % do 88 %) ocijenila kako svi navedeni akteri premalo rade na rješavanju problema klimatskih promjena. Ipak, postoji određeno zadovoljstvo radnjama koje poduzimaju pojedini akteri, posebice nevladine organizacije (31 %) i Europska unija (20 %), za koje se smatra da u određenoj mjeri čine dovoljno u rješavanju pitanja klimatskih promjena. **Zanimljivo je da, unatoč tome što se najviše očekuje od Vlade kao ključnog aktera u rješavanju ekoloških i klimatskih kriza, velika većina ispitanika njezine napore smatra neadekvatnima (87 %), a samo 6 % izražava zadovoljstvo Vladom i smatra da radi posao kako treba.**

POLITIČKA EKONOMIJA KLIMATSKIH PROMJENA U HRVATSKOJ

Politička ekonomija klimatskih promjena naglašava inherentno međusobno djelovanje ekonomskih struktura, političkih institucija i izazova okoliša. Kako se posljedice klimatskih promjena pojačavaju, sve je veće shvaćanje nedostatnosti puke prilagodbe politika. Sveobuhvatan odgovor zahtijeva duboku socioekonomsku transformaciju, što pak zahtijeva reevaluaciju tradicionalnih ekonomskih modela i poticanje održivih praksi. Kapitalistički gospodarski sustav odigrao je ključnu ulogu u degradaciji pitanja okoliša jer motivi vođeni profitom često imaju prednost nad ekološkom održivošću. Neumoljiva težnja za gospodarskim rastom dovela je do iskorištavanja prirodnih resursa bez uzimanja u obzir njihove ograničenosti, što je rezultiralo nepopravljivom štetom počinjenom na biofizičkim temeljima našeg planeta. Unatoč velikoj politizaciji ekološke krize, politički pristupi i komunikacijske strategije ne uspijevaju se pozabaviti temeljnim uzrokom ove krize – kapitalizmom. Umjesto toga, namjera je ekološki modernizirati kapitalizam (Brand 2022). Nažalost, studija FES SINUS nije se bavila istraživanjem načina na koji ljudi percipiraju kapitalistički sustav i imperativ gospodarskog rasta, ostavljajući tako kritičnu prazninu u našem razumijevanju sociokulturnih dimenzija koje oblikuju stavove pojedinaca prema tim temeljnim aspektima našeg gospodarskog okvira. K tome, bilo bi zanimljivo istražiti pokazuju li građani u postsocijalističkim/postkomunističkim državama članicama EU veću spremnost na kritiku kapitalizma s obzirom na njihovu svijest o alternativnim ekonomskim sustavima. Razumijevanje perspektiva građana o izvedivosti i poželjnosti alternativnih ekonomskih modela u kombinaciji s njihovim stavovima prema kapitalizmu omogućilo bi dragocjene uvide u sociokulturne dimenzije koje oblikuju stavove prema našem gospodarskom okviru. Međutim, valja istaknuti kako studija istražuje kako građani percipiraju neke od elemenata političke ekonomije klimatskih promjena i uloge politike u društvenoj transformaciji.

Kao četvrti akter koji ima najveći potencijal za rješavanje klimatske i ekološke krize prepoznato je poduzetništvo, koje

se smjestilo iza Vlade, Europske unije i građana, a 35 % ispitanika vidi ga kao najutjecajnijeg aktera. Ispitanici očekuju da gospodarski sektor zauzme prihvatljiviji stav prema problemima povezanim s klimom. Njih 85 % vjeruje da postoji rizik od gospodarske štete ako se ova transformacija ne dogodi. Nešto više od 50 % ispitanika smatra da su poduzeća najbolje opremljena za provedbu potrebnih promjena, dok gotovo 80 % procjenjuje da već postoji dovoljno smjernica za temeljitu promjenu u našem poslovanju i načinu života. Izazov leži u njihovoj implementaciji. Nadalje, više od 90 % ispitanika smatra da poduzeća trebaju jasne smjernice države kako bi postigla klimatsku neutralnost. To bi, tvrde ispitanici, trebalo biti povezano s programima potpore za pomoć tvrtkama u tranziciji na klimatski prihvatljive proizvodne procese i proizvode.

Na usporedivoj je razini potpore **(85 %) mišljenje građana da političari trebaju izvršiti mnogo veći pritisak na gospodarski sektor kako bi se usvojile takve metode proizvodnje.** Unatoč tome, postoji paradoksalan osjećaj kod ispitanika jer **gotovo 80 % njih smatra da političari djeluju u skladu sa smjernicama industrije i poduzeća, što upućuje na percipiranu bliskost između političkih i poslovnih interesa.**

To implicira osjetljivu ravnotežu između očekivanja da će gospodarski subjekti prednjačiti u praksama koje su prihvatljive za klimu i istodobne spoznaje da bi političari mogli biti pretijesno povezani s poslovnim interesima. Ova spoznaja naglašava potrebu za transparentnim upravljanjem, čvrstim regulativama i proaktivnim mjerama kako bi se osiguralo da politička djelovanja budu usklađena sa širim imperativom postizanja održivih i klimatski prihvatljivih praksi, neovisnih o neprimjerenom utjecaju poslovnog sektora. Nadalje, uspostavljanje ravnoteže između poticanja gospodarskog rasta i zaštite interesa okoliša zahtijevat će pažljivo kretanje i predanost davanju prednosti općem dobru nad uskim sektorskim interesima. To građani dodatno podržavaju uz očekivanje da se političari više potrudu oko strukturiranja našeg gospodarskog sustava i načina života, kako bi isti bili društveno pravedni (više od 90 %).

U raspravama o bitnim društvenim transformacijama diskurs često suprotstavlja nužne promjene u zahtjevima za radnom snagom i promjene unutar tržišta rada, stavljajući pritom na vagu očuvanje ili potencijalni gubitak radnih mjesta s imperativom transformacije ekonomskog sektora, osobito kao odgovor na ekološku i klimatsku krizu. Što se tiče hrvatskih građana, postoji nijansirani pristup, ali još uvijek u korist gospodarske transformacije. Nešto manje od 60 % dalo bi prednost potrebi za očuvanjem radnih mjesta spram zaštite klime i okoliša. Slična razina potpore vidljiva je kod tvrdnje da treba provesti mjere strukturnih promjena čak i ako se zbog toga izgube radna mjesta. No, to treba staviti u kontekst da hrvatsko društvo proživljava dva oprečna trenda. Jedan je nedostatak potrebnih vještina na tržištu

rada prikladnih za poslove u tranziciji, dok je drugi posljedica demografskog gubitka jer postoji manjak radnika (Boromisa 2023). K tome, hrvatsko se gospodarstvo snažno oslanja na prirodne resurse i turizam kao dominantne gospodarske sektore, što znači da rizici koje donose klimatske promjene predstavljaju značajnu prijetnju stabilnosti zapošljavanja. Iako ovdje nema jasno izražene sklonosti transformaciji, ipak se može istaknuti kako je većina hrvatskog društva svjesna da će socioekonomska transformacija zahtijevati značajne promjene na tržištu rada. To upućuje na kolektivno razumijevanje činjenice da suočavanje s izazovima transformacije zahtijeva proaktivne prilagodbe i naglašava važnost prilagodljivosti u oblikovanju gospodarskog okruženja. Prije deset godina došlo se do značajnog saznanja da bi više od 1/3 ispitanika u Hrvatskoj dalo prednost budućnosti okoliša nad trenutačnim ekonomskim problemima (radna mjesta i cijene), iz čega možemo vidjeti da postoji nijansirana perspektiva (Ančić i Domazet 2013). Kada se razmisli o tome, intrigantno je procijeniti kako su stavovi javnosti evoluirali od tada s obzirom na sve veći globalni naglasak na održivim praksama i dijalogu o upravljanju okolišem i ekonomskom blagostanju. **Ovo zapažanje jasno upućuje na značajan pomak, sugerirajući da se tijekom proteklog desetljeća kod hrvatskih građana povećala zabrinutost što se tiče klimatskih i ekoloških pitanja.** Međutim, potrebno je provesti specifične politike kako bi se potaknula socioekonomska transformacija te se očekuje da će određene mjere dobiti veću potporu javnosti, dok bi druge mogle naići na neodobravanje.

Iz Studije FES SINUS može se jasno izvući uvid kako većina prijedloga usmjerenih na unaprjeđenje zaštite klime i okoliša u području mobilnosti, energije, tehnologije/inovacije/poslovanja, obrazovanja i stanovanja uživa značajnu potporu među hrvatskim građanima te da oko 90 % njih podržava ove prijedloge i inicijative. Samo dva prijedloga iz područja mobilnosti nailaze na znatno manju podršku. Jedan se odnosi na porez na ugljik na zrakoplovne karte, gdje je podrška nešto ispod 70 %. No, to je i dalje značajan udio građana sklonih ovoj politici. Drugi prijedlog odnosi se na uvođenje cestarine za automobile kako bi oni koji više voze, plaćali više. Takav je prijedlog izazvao podjelu. Podržava ga samo 51 % ispitanika, iako je to trenutačno dominantan model u hrvatskom sustavu autocesta. Slični su ishodi i u drugim studijama o proekološkom ponašanju (Ančić i Domazet 2015; Domazet, Dolenc i Ančić 2012), gdje je odustajanje od vožnje iz ekoloških razloga najmanje prihvaćen obrazac ponašanja. Loš javni prijevoz izvan visokorazvijenih urbanih područja prepoznat je kao primarni razlog koji ograničava neovisnost ljudi o njihovim motornim vozilima. To podržava 64 % ispitanika smatrajući da im loša infrastruktura (npr. nedostatak biciklističkih staza, nedostatak željezničkih ruta, premalo javnog prijevoza) onemogućuje odustajanje od vožnje automobilom.

Tradicionalna percepcija energetske pitanja uglavnom ih je uokvirila kao tehnološka pitanja izolirajući ih pritom iz širih

društvenih dimenzija. Imperativ je, međutim, ponovno pojmiti energiju kao inherentan aspekt društvene transformacije koji je izrazito povezan s pitanjima društvenog poretka i dinamike moći unutar društva. Pristup energiji postaje sporno pitanje isprepletano s tehnološkim rješenjima, političkim procesima, ekonomskim strukturama i sociokulturnim razvojnim putanjama. U području političke ekonomije geopolitički odnosi često se vrte oko osiguravanja pristupa rezervama fosilnog goriva s naglaskom na one sa značajnim financijskim potencijalom. Tranzicija na održivi energetske sustav, odvojen od fosilnih goriva i ekološki i društveno osviješten, zahtijeva tehničke intervencije, ali i društveno-političke i sociokulturne inovacije (Ančić et al. n.d.). Ovo naglašava bit tzv. tranzicije održivosti unutar interdisciplinarnog istraživanja potrebnog za razumijevanje prepreka koje ometaju sustavne i radikalne promjene prijeko potrebne za značajnu tranziciju u političko-ekonomskom okruženju (Markard, Raven i Truffer 2012). Studija FES SINUS pruža uvid u percepciju i stavove ljudi o pitanjima vezanim uz energetske sustav i njegovu transformaciju. Nadovezujući se na ranija istraživanja, vidljivo je da hrvatski građani daju prednost obnovljivim izvorima energije (Ančić i Domazet, 2013a; Cik, 2021). Ovakvo je usmjerenje ponovno potvrđeno u aktualnom istraživanju, u kojem više od 90 % ispitanika zagovara dosljedniji prijelaz na energiju iz obnovljivih izvora. U kontekstu ove tranzicije hrvatski građani pokazuju snažnu sklonost državnoj intervenciji, posebice u podršci pogođenim radnicima i regijama, pri čemu približno 90 % ispitanika očekuje intervencije države u obliku programa. Osim rješavanja problema pogođenih radnika i regija, široko je rasprostranjeno očekivanje (95 %) da bi Vlada trebala podržati razvoj energetske zajednice – lokalnih organizacija usmjerenih na oblikovanje održive i neovisne opskrbe energijom. Osim što **građani očekuju Vladinu potporu energetske inicijativama zajednice, značajan udio njih (27 % da, definitivno; 46 % donekle da; 21 % ne, ne baš; 4 % ne, uopće) izražava i spremnost aktivnog uključivanja u proces oblikovanja sustava opskrbe energijom svoje zajednice. Zanimljivo je da više od 90 % ispitanika može zamisliti sebe u aktivnom sudjelovanju u stvaranju vlastite energije (vidi grafikon 4).** Ovi nalazi posebno dobivaju na značaju u kontekstu rusko-ukrajinskog sukoba s obzirom na to da 67 % ispitanika navodi da im je obnovljiva energija (solarna, vjetar, itd.) postala važnija od izbivanja rata. Studija FES SINUS naglašava dosljednu i snažnu sklonost hrvatskih građana obnovljivim izvorima energije, što upućuje na kolektivnu usmjerenost u tranziciji na održive izvore energije. Sklonost državnoj intervenciji, posebice u podršci pogođenim radnicima i regijama, odražava spoznaju da energetska transformacija zahtijeva sveobuhvatne mjere što se tiče politika. Nadalje, veliko očekivanje državne potpore u razvoju energetske zajednice naglašava želju za lokalnim održivim energetske rješenjima. Posebno je zanimljiv aspekt ovih nalaza kad se uzmu u obzir izazovi uzrokovani nedovoljnom implementacijom direktiva EU-a u nacionalne zakone, posebice onih usmjerenih na olakšavanje energetske inicijativa koje pokreću građani (Boromisa

2021). Studija FES SINUS otkriva nepovezanost preferencija javnosti i trenutačnog stanja provedbe politike. Taj je prostor ključan za poboljšanje u vidu usklađenosti zakonodavnih okvira s evoluirajućim prioritetima i težnjama građana u području energetske tranzicije.

DRUŠTVENE SKUPINE OTVORENE PROMJENAMA

Ispitivanje stavova o klimatskim promjenama u Hrvatskoj otkriva osebujan obrazac među pojedincima koji su se identificirali kao intelektualci. Tim je pojedincima tema klimatskih promjena osobno iznimno važna. Taj sociodemografski čimbenik nadmašuje one ostale, poput obrazovanja, prihoda, veličine naselja i profesionalnog statusa. Pri procjeni zabrinutosti zbog posljedica klimatskih promjena intelektualci pokazuju povećanu razinu tjeskobe, osobito u odnosu na humanitarne krize. Štoviše, izražavaju značajniji strah od ekstremnih vremenskih prilika, pada prinosa u poljoprivredi i ekonomskih šteta. Ova skupina također pokazuje sklonost kritičkom razmišljanju s obzirom na to da su skloniji ne slagati se s idejom da su mnogi aspekti klimatskih promjena preuveličani. Slaganje s izjavama koje zagovaraju aktivno uključivanje u zaštitu klime i spremnost na promjenu načina života osjetno je veće među intelektualcima. Što se tiče legitimiranja i prihvaćanja prepreka klimatski osviještenom ponašanju, intelektualci pokazuju nižu razinu prihvaćanja – što na osobnoj, što na društvenoj razini. Također, izražavaju višu razinu kritičnosti prema poslovanju, političkim strankama i znanstvenim zajednicama u vezi s njihovom percipiranom odgovornošću za rješavanje problema klimatskih promjena. Preferencije u politikama među intelektualcima naginju prelasku na obnovljive izvore energije, jasnim smjernicama za poduzeća za postizanje klimatske neutralnosti i većem političkom pritisku na gospodarski sektor što se tiče metoda proizvodnje koje su u skladu s okolišem. Intelektualci u svojim stavovima prema informacijama i znanju pokazuju viši interes i značajniju razinu znanja o problemima klimatskih promjena u odnosu na druge sociodemografske skupine. Ukratko, **intelektualci u Hrvatskoj pojavljuju se kao posebna skupina s izraženom zabrinutošću, kritičkim mišljenjem i proaktivnim stavovima prema klimatskim promjenama. Njihove su preferencije u skladu s politikama koje promiču održivost i osjećaj individualne odgovornosti u ublažavanju izazova povezanih s klimom.**

U ispitivanju odnosa prema klimatskim promjenama u Hrvatskoj progresivni se realisti, uz intelektualce, pojavljuju kao posebna skupina s važnim karakteristikama. Progresivni realisti izražavaju proaktivan stav podupirući politike zaštite klime. Voljni su aktivno sudjelovati u zaštiti klime pokazujući spremnost na promjenu stila života i pridonosenje inicijativama u prelasku na obnovljive izvore energije, osobito ako su troškovi pravedno raspodijeljeni. Što se tiče

prihvaćanja prepreka klimatski osviještenom ponašanju, progresivni realisti pokazuju nižu razinu odobravanja na osobnoj i na društvenoj razini. Razlikuju se od ostalih skupina po tome što se ne slažu s idejom da poduzeća s visokim energetskim potrebama ne mogu provoditi stroge zahtjeve za zaštitu klime. Motivacija za klimatski svjesno ponašanje veća je među progresivnim realistima. Njihova spremnost da aktivno sudjeluju u društvenim promjenama usklađena je s njihovom podrškom temeljnoj promjeni poslovnih i životnih navika. Što se tiče pripisivanja odgovornosti za suočavanje s klimatskim promjenama, progresivni realisti skloni su usvojiti kritičku perspektivu, osobito prema poduzećima, političkim strankama i znanstvenim zajednicama. Progresivni realisti vide sebe kao aktivne suradnike kada zamišljaju uključenost zajednice u te procese, osobito u vidu oblikovanja sustava opskrbe energijom u svojoj zajednici. Spremni su uključiti se u inicijative prelaska na obnovljive izvore energije, poput pridruživanja energetskim zadrugama ili sudjelovanja u projektima zajednice. Geopolitički događaji poput rata u Ukrajini utječu na perspektivu progresivnih realista pri čemu obnovljivi izvori energije poput Sunca i vjetra postaju relevantniji za tu skupinu. Progresivni realisti pokazuju povećani interes za informacijama i posjeduju značajniju razinu znanja o pitanjima klimatskih promjena u usporedbi s drugim demografskim skupinama. Ukratko, **progresivni realisti u Hrvatskoj ističu se svojim proaktivnim i informiranim pristupom, zagovaranjem politika koje daju prioritet zaštiti klime, održivim praksama i pravednoj raspodjeli troškova. Njihovo kritičko gledište o odgovornosti i aktivnom uključivanju zajednice pozicionira ih kao ključne pridonositelje progresivnim klimatskim inicijativama.**

U kontekstu stavova o klimatskim promjenama u Hrvatskoj starije osobe, posebice one u dobi od 50 do 69 godina, pokazuju jasne obrasce. Ova skupina sklona je davati prioritet klimatskim promjenama više iz osobnih razloga u usporedbi s drugim sociodemografskim čimbenicima, naglašavajući njihovu važnost za Hrvatsku. Zabrinutost među ovom dobnom skupinom često se usredotočuje na specifične posljedice poput povećane tjeskobe u vezi s ekstremnim vremenskim prilikama, pada prinosa u poljoprivredi i ekonomske štete. Primjetno je da se stariji pojedinci manje slažu s idejom da su mnogi aspekti klimatskih promjena preuveličani. Njihova motivacija za klimatski svjesno ponašanje varira, no neke izjave dobivaju veću potporu kod osoba u dobi od 60 do 69 godina. Osim toga, **starije osobe, osobito one u dobi između 60 i 69 godina, pokazuju veću motivaciju i interes za informacije o pitanjima klimatskih promjena.** Unatoč razlikama u stavovima i zabrinutostima, starije osobe ključni su dionici u oblikovanju percepcija i odgovora na klimatske izazove. Nasuprot tome, mlađi pojedinci, posebice oni u dobnoj skupini od 18 do 29 godina, imaju drugačiji stav prema klimatskim promjenama u Hrvatskoj. Premda oni općenito niže rangiraju klimatske promjene na ljestvici osobne važnosti u usporedbi sa starijim skupinama, njihova

je zabrinutost često usredotočena na ekstremne vremenske događaje, pri čemu se oko tjeskobe poklapaju sa starijom dobnom skupinom. Međutim, manje je vjerojatno da će mlađi pojedinci izraziti zabrinutost zbog pada prinosa u poljoprivredi i ekonomske štete. Motivacija za osviješteno ponašanje ove skupine raznolika je, a neke izjave imaju manje učinka kod mlađe populacije. Nadalje, interes prema informacijama i znanju o klimatskim promjenama relativno je manji među osobama u dobi od 18 do 29 godina. Unatoč tim varijacijama, angažiranje mlađih pojedinaca ključno je za poticanje kolektivne svijesti i proaktivnog pristupa izazovima koje donose klimatske promjene. Iz ovog istraživanja vidljivo je da bi aktivnosti trebale biti više usmjerene prema mlađoj populaciji kako bi se potaknuo njihov angažman u socioekonomskoj transformaciji.

PREPORUKE MOGUĆIH POLITIKA

S obzirom na nesrazmjer između javne percepcije i hitnosti klimatskih promjena, ključno je za kreatore politika u Hrvatskoj da pokrenu sveobuhvatnu kampanju podizanja javne svijesti o neposrednim i opipljivim učincima klimatskih promjena u hrvatskom kontekstu. Ova bi kampanja trebala uključivati suradnju između političkih stranaka i stručnjaka za klimatske promjene kako bi se artikulirao jasan narativ koji naglašava izravne posljedice klimatskih promjena na materijalne i društvene strukture u Hrvatskoj, oslanjajući se na nedavne teške incidente kao što su poplave 2014. i oluja u Zagrebu 2023. Cilj te kampanje bio bi premostiti jaz između zabrinutosti javnosti i davanja prioriteta pitanjima klimatskih promjena učinkovitim komuniciranjem poveznim s klimatskim promjenama i navedenim događajima. U konačnici, potaknula bi osjećaj hitnosti i prikupila potporu javnosti za razvoj i provedbu strategija prilagodbe.

S obzirom na to da su građani na svom području prepoznati kao važan akter u rješavanju klimatskih i ekoloških kriza, lokalne vlasti trebaju dati prioritet inicijativama za uključivanje zajednice. Ovi programi mogu uključivati redovite sastanke u vijećnicama, forume građana ili procese poput participativnog proračuna kako bi se stanovnici uključili u procese donošenja odluka u vezi s inicijativama za održivost, urbanističko planiranje i politike zaštite okoliša. Kako bi iskoristili potencijal lokalnih inicijativa u rješavanju ekoloških izazova, kreatori politika trebali bi uspostaviti centraliziranu platformu za predstavljanje i razmjenu najboljih praksi. Ova bi platforma olakšala sustavnu razmjenu uspješnih ekoloških i klimatskih inicijativa među lokalnim vlastima potičući replikaciju i prilagodbu u različitim regijama. Promicanjem lokalnih uspjeha i poticanjem razmjene znanja Hrvatska može ubrzati svoje napore prema sveobuhvatnom klimatskom djelovanju na lokalnoj razini.

S obzirom na široku potporu i volju hrvatskih građana da se uključe u energetske inicijative svoje zajednice, kreatori politika trebaju dati prioritet razvoju i provedbi politika

podrške za uspostavu tih zajednica. To podrazumijeva pružanje financijskih poticaja, regulatornih okvira i tehničke pomoći kako bi se olakšalo stvaranje i rad lokalnih organizacija usmjerenih na održivu i neovisnu opskrbu energijom. K tome, kreatori politika trebali bi aktivno surađivati sa zajednicama kako bi osigurali sudjelovanje samih zajednica u procesima donošenja odluka vezanih uz proizvodnju energije, energetske tranzicije, poticanje osjećaja vlasništva i osnaživanja u oblikovanju njihove energetske budućnosti.

S obzirom na poseban profil intelektualaca u Hrvatskoj, kreatori politika trebali bi dati prioritet ciljanom angažmanu i suradnji s ovom skupinom kako bi iskoristili njihovu povećanu zabrinutost, kritičko razmišljanje i proaktivne stavove prema klimatskim promjenama. Da bi iskoristili različite zabrinutosti i proaktivne stavove intelektualaca u Hrvatskoj prema klimatskim promjenama, kreatori politika trebali bi se aktivno uključiti i surađivati s ovom skupinom u procesima donošenja odluka i formuliranja politike. Uključivanje intelektualaca u procese donošenja odluka može poslužiti kao katalizator za širenje ideja i znanja unutar društva. Njihovo uključivanje osiguralo bi uključivanje informiranih perspektiva u kreiranje politike te olakšalo komunikaciju i popularizaciju kritičkih koncepata. Time bi potaknuli informiranje i veći angažman građanstva.

GRAFIKON 1

Socioekološka transformacija

VAŽNOST ZAŠTITE OKOLIŠA, PRIRODE I KLIME

O kojima bi se od sljedećih tema po Vašem mišljenju političari u Hrvatskoj trebali najviše brinuti? Molimo izaberite do 5 tema.

Politički relevantne teme

Javni zdravstveni sustav i njega	53
Vladavina prava, borba protiv korupcije	53
Inflacija, pad kupovne moći	48
Mogućnosti zapošljavanja i prikladne plaće	47
Dostatne mirovine i mirovinsko osiguranje	42
Više socijalne pravde	42
Gospodarski razvoj i konkurentnost	38
Obrazovanje, škole i sveučilišta	30
Zaštita okoliša, prirode i klime	22
Sigurna opskrba energijom i pristupačne cijene	22
Kriminal, unutarnja sigurnost	22
Prikladan i pristupačan stambeni prostor	17
Migracije i integracija migranata	8
Politika mira i stabilni odnosi s drugim zemljama	8
Digitalizacija	5

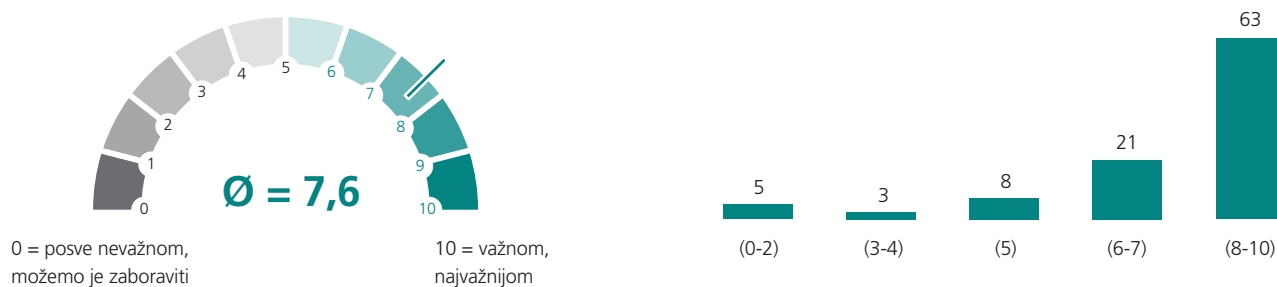
Osnova: ukupan uzorak od 1204 slučaja izražen u postotcima (%)

GRAFIKON 2

Socioekološka transformacija

RELEVANTNOST TEME KLIMATSKIH PROMJENA

Klimatske promjene – tj. globalno zatopljenje koje vodi do promjena u okolišu i svakodnevnom životu pojedinca (utječe npr. i na cijenu energije) – uvijek su tema rasprava. Koliko ovu temu smatrate važnom za Hrvatsku?

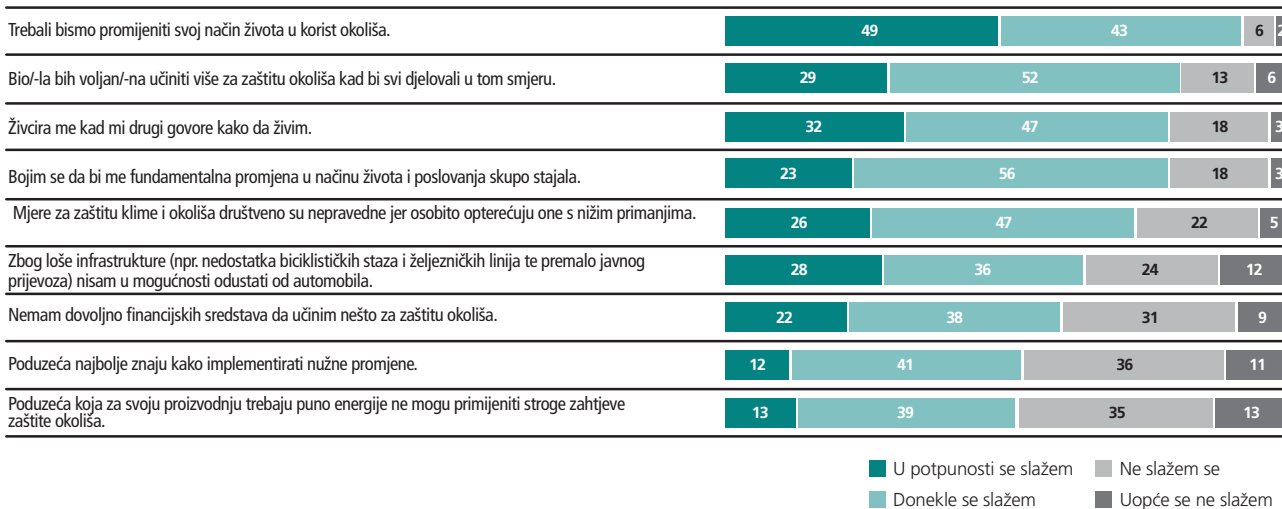
Osnova: ukupan uzorak od 1204 slučaja izražen u postotcima (%)

GRAFIKON 3

Socioekološka transformacija

PREPREKE KLIMATSKI I OKOLIŠNO OSVIJEŠTENOM PONAŠANJU (1)

Koliko se slažete sa sljedećim izjavama povezanim sa zaštitom okoliša i prirode?

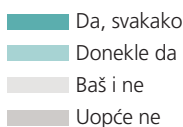
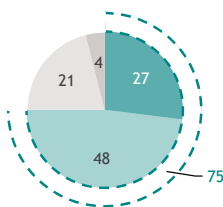
Osnova: ukupan uzorak od 1204 slučaja izražen u postotcima (%)

GRAFIKON 4

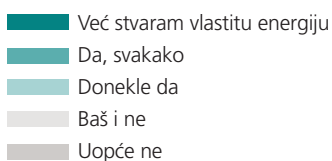
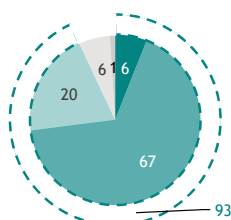
Socioekološka transformacija

STAVOVI PREMA ENERGETSKOJ TRANZICIJI/TRANZICIJI TOPLINARSTVA

Možete li zamisliti da ste aktivno uključeni u oblikovanje sustava opskrbe energijom u svojoj zajednici?

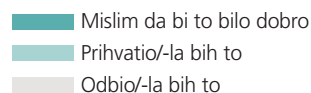
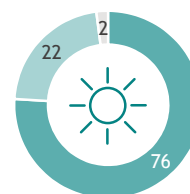

Možete li zamisliti da proizvodite energiju za vlastite potrebe?

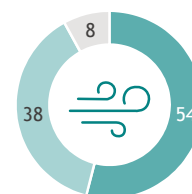

Kako biste evaluirali izgradnju solarne ili vjetroelektrane u svojoj zajednici ako profit od dobivene energije koristi zajednici?

Solarna elektrana

Vjetroelektrana

Osnova: ukupan uzorak od 1204 slučaja izražen u postotcima (%)

LITERATURA

1. Ančić, Branko; Cik, Tomislav; Grdenić, Goran; Holjevac, Ninoslav; Zidar, Matija n.d. "Energy Transition between Promises and Realities – a View from European Semi-Periphery". *Sociologija i Prostor*.
2. Ančić, Branko; Domazet, Mladen; Župarić-Iljić, Drago. 2019. "For My Health and for My Friends: Exploring Motivation, Sharing, Environmentalism, Resilience and Class Structure of Food Self-Provisioning". *Geoforum* 106(3134):68–77.
3. Ančić, Branko; Puđak, Jelena; Domazet, Mladen. 2016. "Vidimo li klimatske promjene u Hrvatskoj? Istraživanje stavova o nekim od aspekata klimatskih promjena u hrvatskom društvu". *Hrvatski meteorološki časopis* 51(51):27–45.
4. Ančić, Branko; Domazet, Mladen. 2013. "Trenutne cijene i radna mjesta ili zajednička budućnost?". 1–29.
5. Ančić, Branko; Domazet, Mladen. 2015. "Potential for Degrowth: Attitudes and Behaviours across 18 European Countries". *Teorija in Praksa* 52(3):456–75.
6. Boromisa, Ana-Maria. 2023. *Klima i Rad: Prilagodbe radnih mjesta i radnika na klimatsku krizu*. Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung; Savez samostalnih sindikata Hrvatske.
7. Boromisa, Ana-Maria. 2021. *Energetska tranzicija - bez građana?*
8. Brand, Ulrich. 2022. "The Global Political Economy of the Imperial Mode of Living." *Global Political Economy* 1(1):26 – 37.
9. Cik, Tomislav. 2021. *Izgubljeno Desetljeće: Stavovi i mišljenja o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i energetskej tranziciji u Republici Hrvatskoj*. Zagreb.
10. Domazet, M. i Ančić, B. 2017. "How Far for the Money? Affluence and Democratic Degrowth Potential in Europe." Pp. 157–81 in *Green European: Environmental Behaviour and Attitudes in Europe in a Historical and Cross-Cultural Comparative Perspective*, edited by A. Telesiene and M. Gross. London-New York: Routledge.
11. Domazet, Mladen; Ančić, Branko; Brajdić Vuković, Marija. 2014. "Prosperity and Environmental Sacrifice in Europe: Importance of Income for Sustainability-Oriented" in *Sustainability Perspectives from the European Semi-periphery*, edited by Domazet, Mladen; Marinović Jerolimov, Dinka. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu; Heinrich Böll Stiftung – Hrvatska.
12. Domazet, Mladen; Dolenc, Danijela; Ančić, Branko. 2012. *We Need to Change: Mapping Croatia's Potential for Sustainable Development*. Zagreb: Heinrich Böll Stiftung.
13. Domazet, Mladen; Ančić, Branko. 2019. "Complementarity between the EJ Movement and Degrowth on the European Semiperiphery: An Empirical Study". *Ecological Economics* 157(March 2018):120–28.
14. Markard, Jochen; Raven, Rob; Truffer, Bernhard. 2012. "Sustainability Transitions: An Emerging Field of Research and Its Prospects". *Research Policy* 41(6):955–67.
15. Puđak, Jelena. 2019. "Lessons (Not) Learned from the Climate Change Adaptation Policy: Qualitative Research on the Case of Floods in Western Balkan Countries." *Socijalna Ekologija* 28(1):3–26.

O AUTORU

Dr. sc. Branko Ančić je viši znanstveni suradnik u Centru za istraživanje znanosti, rada i održivosti na Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Sudjelovao je na brojnim međunarodnim i domaćim znanstvenim konferencijama te objavio više od 40 znanstvenih radova.

IMPRESUM

Izdavač:
Friedrich-Ebert-Stiftung,
Regionalni ured za Hrvatsku i Sloveniju,
Praška 8 | HR 10000 Zagreb | Croatia

Za izdavača: Sonja Schirmbeck,
sonja.schirmbeck@fes.de

<https://croatia.fes.de>

Komercijalna upotreba svih medija koje izdaje Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) nije dopuštena bez prethodne suglasnosti FES-a.

KLIMATSKE OPASNOSTI I ŽELJA ZA PROMJENOM: HRVATSKA PERSPEKTIVA

Analiza FES SINUS temeljena na izvještaju za Hrvatsku

U istraživanjima koja se provode unutar društvenih znanosti ponekad se ispituje kako građani gledaju na najvažnija društvena pitanja i probleme, pri čemu je zanimljivo vidjeti koliku će prednost na popisu najvažnijih socioekonomskih problema dati okolišnim pitanjima. To se razlikuje od društva do društva i

uglavnom je oblikovano individualnih iskustvima i perspektivama s jedne strane te temama koje dominiraju u medijima i u javnoj sferi s druge strane. U Hrvatskoj građani prednost najčešće daju gospodarskim temama, problemima u zdravstvenom sustavu te problemima vezanim uz porast korupcije. Na okoliš se već neko

vrijeme gleda kao na manje važnu temu za hrvatsko društvo. No, studija FES SINUS jasno pokazuje da je prepoznavanje klimatskih promjena kao važne teme u porastu, a gotovo 80 % ispitanih izražava strah što se tiče njihovih posljedica. Daljnje trendove istraživanje pročitajte u publikaciji.

Daljnje informacije o ovoj temi možete dobiti na:
www.fes.hr